

מקבת

מאת ויליאם שקספיר

סוכם ע"י ויסברג מיטלמן דניאל

הערות:

במחזה ישנן חמש מערכות, ובכל מערכה יש מספר תמונות (המספר משתנה בין מערכה למערכה). כדי לקצר, נסמן את המערכה באות, ואת התמונה במספר (לדוגמה: מערכה ראשונה, תמונה שלישית – א3).

כל מידע נוסף שהוא הרחבה בנושא, ואיננו מחייב בלימוד רגיל אלא בהעמקה, ייכתב בתוך מסגרת.

כל ציטוט יסתיים בסוגריים הכתובים באופן הבא: (עמ' א, שם הדובר).

מערכה א'

החל מתמונה א3 אנחנו רואים את רצונו של מקבת למלוך, וכך כל מערכה א' מציגה את התלבטותו של מקבת בנושא, או ליתר דיוק, את ייסורי הברירה שלו, כך עד לתחילת המערכה השנייה; לכן, מערכה זו מתארת את שלבי המוכנות הנפשית-פסיכולוגית (עלילה פנימית) וה"טכנית" (עלילה חיצונית) לרצח המלך דנקן ("המעשה המביש").

עפ"י דורותיאה קרוק, חוקרת ספרות וכותבת הספר "יסודות הטרגדיה", ישנם ארבעה מאפיינים הכרחיים לכל טרגדיה קלאסית:

- המעשה המביש (מעשה הזוועה), המעשה או סדרת המעשים שאחראי/ים ישירות לסבל האיום במחזה: רצח מלך, גילוי עריות וכו' – ערך מקודש מופר!
- הסבל שהוא מעבר לכל גבול אנושי, אשר בסופו של דבר מביא לידיעה ולהבנה.
- ידיעה: הסבל הוא טראגי רק אם מתלווה אליו ידיעת הטבע היסודי או הגורל האנושי והבנתם (הגעה למודעות, הבנה כי המעשה המביש הוא האחראי הבלעדי לסבל), וכך נוצר אישור מחדש.
- אישור מחדש לערך רוח האדם וכדאיות החיים (יסוד זה עשוי להתקשר ל"קתרזיס" - לפי אריסטו הצפייה בטרגדיה מביאה את הצופה למעין מירוץ-היטהרות-התעלות, בעקבות רגשות הפחד והרחמים שהוא חש, חוויה מתקנת). האישור משיב את האיזון שהופר במעשה המביש, הסדר שב על כנו!

המעשה המביש אחראי ישירות לסבל שמביא לידיעה שמביא לאישור מחדש. כל המאפיינים קשורים זה בזה, ובלתי ניתנים להפרדה.

א1 – שלוש המכשפות נפגשות באופן מאוד מסתורי, מיד בפתיחה מופיעים כוחות על טבעיים, ומזכירות את שמו של הגיבור הטרגי, מקבת. הן גם מזכירות את משפט המפתח של כל המחזה: "טוב הוא רע, ורע הוא טוב" (עמ' 29, שלוש המכשפות), או באנגלית: "Fair is foul, and foul is fair". אפשר לראות כי מעכשיו כל מה שהיינו רגילים לו, הסדר הטבעי, איננו כמו שהוא- ערעור סדרי הטבע המקודש, אי וודאות – מהו טוב ומהו רע?

בתקופה האליזבתנית באנגליה רווחה גישת "שרשרת ההוויה הגדולה", בה ישנם שני מרכיבים ליקום: המאקרוקוסמוס, כל הדברים הנעלים מהאדם והאדמה, כמו השמיים, גרמי השמיים, אלוהים וכו', והמיקרוקוסמוס, שזהו העולם הקטן: בני האדם, בע"ח, צמחים, אבנים וכו'. בין שני מרכיבים אלו חיברה ההיררכיה "שרשרת ההוויה הגדולה": בתחתית השרשרת היו הדוממים, ואז הצמחים, בע"ח, האדם, המלאכים ובראש השרשרת, האלוהים. לכל אחד בשרשרת יש יתרון על קודמו, למשל: האבנים משוללות יכולת צמיחה, חישה וחשיבה, אך לצמחים יש היכולת לצמוח, וכן הלאה, עד לאלוהים לו יש כל היכולות. בתוך כל מרכיב, המיקרו והמאקרו, יש תת-היררכיה, כמו אצל בני האדם: מלך ותחתיו העם. כמו שאפשר לראות, הסדר מבחינת האנגלים הוא טבעי ומקודש, משום שמקורו בטבע, ובו נכלל גם האלוהים. כל הרס קטן באחת מהחוליות, כמו רצח מלך, פורע את כל השרשרת.

א2 – תמונה זו חשובה מבחינת פתיחת העלילה, ז"א האקספוזיציה: התרחשו נצחונות נגד אויבים, ומתוך כך ישנה **אשליה של שמחה**, ומקבת ובנקו מהוללים. "מקדונלד האכזר (מורד ראוי לשמו)... מקבת אמיץ-הלב... פרם אותו מקורקבן עד לסת, ואת ראשו תקע על החומה" (עמ' 30, קצין). אמנם מקבת חיסל את המורד מקדונלד, אבל **המורד הגדול מקבת** הוא הבעיה האמיתית, וכאן ישנה **אירוניה**. מקבת זוכה במעמדו של הבוגד, נגיד קודור. "קודור זה, מעתה לא יוסיף להוליך שולל את רגשותינו... באבדנו, **מקבת הטוב** זכה" (עמ' 32, דנקן). האמנם רגשות דנקן לא יולכו שולל? חשוב לשים לב למוטיב **הדם**, אשר יחזור רבות במהלך המחזה. לתמונה זו נכנס קצין שותת דם, דבר אשר נותן אווירת מלחמה. "כמה דם באיש הזה?" (עמ' 29, דנקן).

א3 – המכשפות מספרות על מקרים מרושעים שהן עוללו, דבר שמכניס אותנו לאווירה מעניינת, כהכנה לפגישתן עם מקבת.
"יום טוב ורע כמו זה עוד לא ראיתי" (עמ' 34, מקבת). המילים הראשונות של מקבת במחזה הן חלק ממוטיב **הטוב והרע**, וישנו קישור בינו לבין המכשפות (מה שמרמז לנו שהמכשפות אינן רק כוח חיצוני, נציגות הגורל ומייצגות את הרוע, אלא הן גם מייצגות יסודות אפלים במקבת עצמו, את מעמקי התת-מודע, את תהומות הנפש שלו בהן ישנה תשוקה לכבוד ולכוח, תאוות שלטון חסרת מעצורים).
נבואתן הראשונה:

"ברוך מכל, מקבת! ... נגיד גלמיס!

ברוך מכל, מקבת! ... נגיד קודור!

ברוך מכל, מקבת! אשר יהיה **למלך**." (עמ' 35, שלוש המכשפות).

המכשפות מנבאות כי מקבת יזכה לשלוש עמדות בכירות, ובראשן היותו מלך, ובכך המכשפות מנביטות את זרעי הרוע הקיימים כבר בנפשו של מקבת; הן מעין זרז (קטליזטור) לרצונו של מקבת למלוך. בזכותן הוציא מקבת "מהכח אל הפועל" את חלומו, אחרת דבר לא היה קורה, והחיים היו ממשיכים כהרגלם.

התגובה של מקבת לנבואה שאמורה להיות משמחת היא דווקא **התחלחות** ("מה התחלחת, סר?") [עמ' 35, בנקו], דבר המעיד על כך שהמכשפות נגעו בתת-מודע של מקבת, הפנטזיה שלו למלכות שכרוכה אולי ברצח מלך.

חשוב לשים לב להבדלים בין תגובת מקבת לתגובת בנקו (אנלוגיה/תקבולת ניגודית): בנקו מקבל את הנבואה בשפיות וברוגע (אם כי הוא מגלה גם סקרנות אנושית ומבקש לנבא גם לו את העתיד), ומקבת נרגש ונבהל.

חשוב לשים לב למאפיין העיקרי של נבואות המכשפות – העמימות והמסתורין, דו המשמעות בעזרתה הן יפילו את מקבת בפח. הן מספרות חצאי אמיתות-לבנקו: "קטונת ממקבת, גדול ממנו... מלכים תוליד, אך לא תמלוך" [עמ' 35, שלוש המכשפות]. הן משאירות את מקבת "פעור פה", ז"א כשמקבת הכי מעוניין לשמוע את המכשפות, והוא הכי זקוק להן – הן נעלמות.

כאשר מודיעים למקבת על היותו נגיד קודור, אנו שמים לב לראשית מוטיב "**העמדת הפנים ואחיזת העיניים**": "[לעצמן] גלמיס ונגיד של קודור: רק העיקר חסר. – [בקול] תודה על טרחתכם" (עמ' 37, מקבת). מקבת מנומס ונעים-הליכות מבחוץ, אך מבפנים הוא רע ושפל.

מונולוג ראשון: "**שתי אמיתות בוטאו**": הרצח הוא רק רעיון, ומקבת **רחוק** מהמוכנות לרצוח: "יש רצח כהזיה בלבד" (עמ' 38, מקבת). חשוב לשים לב למקבת בהיותו **עדיין אנושי**, הוא עדיין מפחד (תכונה אנושית): "מחשבת... מזעזעת בי את כל האנושי" (עמ' 38, מקבת). המונולוגים מבטאים את המאבק הפנימי בין תשוקה אפלה לבין מוסר, מצפון, חמלה אנושית.
"אם רע... אם טוב..." (עמ' 38, מקבת): מקבת מתלבט בהערכת הנבואה, ומשום שאינו בטוח, הוא מחליט שלא לפעול (ולתת לגורל להמליכו).

א4 – המצב היה יכול להישאר כפי שהוא, אך בתמונה זו דנקן ממנה את בנו מלקולם לירשו: "אנו נוריש את כס הממלכה לבן הבכור, למלקולם. מעתה נקרא לו הנסיך של קמברלנד [דרגה הניתנת לירש המלך]... (עמ' 41, דנקן). החל מרגע זה, העלילה מואצת! כתגובה לכך, מקבת מתחיל להתרגל לרעיון הרצח, והוא איננו פוחד מהרצון להיות מלך: "כוכבים, לא לנצנץ! אל יגלו אורות את תשוקותי... העין מתחלחלת מול היד; אך יש לפעול..." (עמ' 41, מקבת). חשוב לשים לב לקשר העין-יד של מקבת, ובו העין מסמלת את המוסר, ומזדעזעת מהמחשבה על רצח, והיד היא המבצעת של הרצח, המעשה המביש (רצח מלך). מקבת כבר בתחילה מודע לכך שהוא מתמכר לכוחות האופל, לכוחות הרע.

א5 – "התדלוק" הבא של העלילה בא באמצעות שני גורמים שונים:
א. למחזה נכנסת דמות חדשה, ליידי מקבת, אשתו של מקבת, אשר מפעילה עליו מכבש לחצים לשכנועו, ובכך מפתה אותו (ארמז: חוה המפתה את אדם).
ב. דנקן מתכוון לשהות בלילה בטירת מקבת: "המלך בא לכאן הערב." (עמ' 43, משרת לליידי מקבת).

ליידי מקבת מזהה שמקבת הוא שאפתן, קרייריסט, אך אינו רע מספיק כדי לעשות משהו: "אבל חסר לך הרוע הדרוש: רוצה מלוכה בלי לטנף ירך" (עמ' 42-43, ליידי מקבת). כבר כאן ניתן לשים לב כי ליידי מקבת ניחנה באופי מרושע, בעיקר בבקשתה השנויה במחלוקת להפיכתה לסוג אנושי חדש ורע: "החליפו את מיני, מלאו אותי... אכזריות אימים! ... בואו, מלאכי הרצח, אל שדי, הפכו את החלב למיץ-מרה..." (עמ' 43-44, ליידי מקבת).

היא גם מאוד מתוכננת וישירה, ואפשר לשים לב לכך בשאלותיה:
"דנקן יבוא לכאן הערב." (מקבת)
"ויעזוב מתי?" (ליידי מקבת) (עמ' 44)
כחלק מתוך מוטיב העמדת הפנים ואחיזת העיניים, ליידי מקבת מיעצת למקבת: "דמה לפרח חף-מפשע, אך היה הצפע מתחתיו." (ליידי מקבת, עמ' 45). כאן מופיע מוטיב בעלי החיים והניגוד בין טוב לרע, בין תום לרוע.

א6 – האפקט העיקרי הוא אירוניה דרמטית וטרגית, ז"א הפער בין התמימות של דנקן ועוורונו, האווירה האידיאלית והפסטורליות של הטירה, לבין ידיעתם של הקהל, מקבת וליידי מקבת – הרצח עומד בפתח. "כל שירות לך" (עמ' 46, ליידי מקבת לדנקן) – שיא של העמדת פנים ואחיזת עיניים. האירוניה: המארח הוא הרוצח. דנקן מייצג את "הטוב" – אך הטוב הוא מאוד פגיע וחלש (לעומת דורסנותו של הרוע).

א7 – מונולוג שני "לו נגמר הכל": מקבת מתחיל לקבל את הרצח כעובדה מוגמרת, אך יש לו רק בקשה אחת – שיהיה מעשה (רצח) בלי תוצאות והשלכות בעולם הזה. בשביל לזכות בבקשה זו, מקבת מוכן לוותר על העולם הבא ("אפקיר כל חלק בעולם הבא." [עמ' 47, מקבת]), ובכך הוא הופך מאיש ימי-הביניים לאיש הרנסאנס (התקופה אחרי ימה"ב, "לידה מחדש"). בעצם בקשתו ישנה התנגשות בין הגישה של ימה"ב (עולם תיאוצנטרי, האל במרכז) לבין הגישה של הרנסאנס (עולם הומוצנטרי, האדם במרכז), משום שהוא מוותר על החסד האלוהי ועל קהילת המאמינים אשר זוכים בעולם הבא בסוף ימיהם. אפשר לומר שמקבת הוא מקיאבליסט או אופרטיוניסט: לא הערכים חשובים, אלא הנסיבות, והמטרה מקדשת את האמצעים (כדי להיות מלך ולהגשים את תשוקתו לכוח ולכבוד הוא מוכן אפילו לרצוח). מצד אחד, מקבת מוכן לוותר על החסד האלוהי בתמורה לחיים של מלך; מצד שני, הוא יודע שישנו צדק אלוהי, יש דין ויש דיין, ובסופו של דבר הוא ישלם את המחיר, כוס הרעל שמזגנו תחזור אלינו (כמו בומרנג).

מבחינה הגיונית, מרבית הטיועונים של מקבת הם נגד הרצח:
• מקבת הוא דודנו של דנקן: "אני קרובו" (עמ' 48, מקבת); "דודן נועז שלי!" (עמ' 30, דנקן).

- מקבת הוא נתינו של דנקן המלך: "אני ... גם נתינו" (עמ' 48, מקבת).
 - מקבת מארח את דנקן: "כמארחו, עליי לטרוק דלתי מול מרצחו" (עמ' 48, מקבת).
 - מקבת מתאר את סגולותיו ואת תכונותיו של דנקן עם קונוטציות של קדושה אלוהית (מלאכים): "דנקן מפעיל סמכות בנועם רב, ... כל סגולותיו, כמו מלאכים ..." (עמ' 48, מקבת).
- אפילו שלמקבת נוח עם המצב הקיים, הוא יודע שהשאפתנות שלו תנצח: "יש רק שאפתנות שוטה, קפיצה פרועה לרסק עצמות –" (עמ' 48, מקבת).

אפשר להשוות החלטה זו לגישה הפרוידיאנית, אשר בה האיד (Id), התת-מודע מלא הרצונות הכמוסים והאפלים ביותר, בסופו של דבר קובע את מהלכיו של האדם. שקספיר הגיע לתובנה זו כשלוש מאות שנים לפני פרויד.

ליידי מקבת נכנסת, ולידה מקבת חלש. ניתן לראות זאת באמצעות ההתייחסות של שניהם להגדרה "להיות בן-אדם\גבר". מקבת מגדיר זאת באופן של אנושיות: "... אני מעז לפעול ככל שגבר מסוגל; מי שמעז יותר אינו אדם." (עמ' 49, מקבת). ליידי מקבת מודדת בן-אדם לפי רמת הגבריות (=השאפתנות) שלו: "כשהיה בך העוז לפעול, היית גבר. לעלות שואף ולהתעלות נכון כגבר" (עמ' 49, ליידי מקבת).

הנימוק האחרון של מקבת: "מה אם ניכשל?" (עמ' 50, מקבת). ההבדל בין נימוק זה לשאר הנימוקים – זהו נימוק תועלתי לחלוטין ולא נימוק ערכי, ללא כל מוסר (כמו הנימוקים הקודמים), אלא של חשש מההיתפסות.

ליידי מקבת משכנעת את מקבת בכך שיש לרצוח, בעיקר משום שיש לה תכנית מפורטת לרצח, שהיא מציגה בפניו (לרצוח את המלך דנקן בשנתו, ולהפליל את החדרנים).

מערכה א' נגמרת בכך שמקבת נחוש בדעתו שיש לרצוח. הוא מוכן לרצוח את המלך (הוא עבר את כל שלבי המוכנות).

מערכה ב'

כמו במערכה א', אפשר לשים לב לאוצר המילים המבוסס על שדה סמנטי (שדה משמעות) הבנוי על ניגודים:

חיובי (+)	שלילי (-)
טוב	רע
אור	שחור
בעלי-חיים – עם קונוטציות טובות של טוהר ופוריות.	בעלי-חיים דמוניים (שטניים) – קשורים לרוע, כמו עופות ליליים טורפים, עורב, זאב, ונחש צפע.
העולם הבא (החסד האלוהי).	שואל.
ילדים.	תיאורי עולמן של המכשפות ופעולות הכישוף:
מלאך רחום, חמלה – עולם של קדושה.	רוע קטנוני, אצבע של מלח וכיו"ב

שקספיר יוצר השהייה, ומעביר את סצנת הרצח למערכה נפרדת, קצרה ומלאת מתח. ב-1 – אנחנו מקבלים תחושת מסתורין (לילה, קול דממה). בנקו מרגיש כי משהו עומד להתרחש, והוא איננו מצליח להירדם – התחלה של שבירת הסדר הטבעי המקודש (שינה היא חלק מהסדר הטבעי): "מלאך רחום, רסן בי מחשבות מקוללות, אשר להן נכנע הטבע המנומנם" (עמ' 52, בנקו).

עדיין, סמוך לרצח, מקבת נושא מונולוג – השהייה של הפעולה (האקשן) באמצעות מונולוג פנימי מהורהר – מונולוג הפגיון: למקבת יש הלוצינאציה (חלום בהקיץ, הזייה) שהוא מאמין שהוא רואה פגיון (חוץ מהפגיון בכיס). הפגיון מכוון אותו לכיוון אליו יילך (חדרו של דנקן): "אתה מצביע לי על

הכיוון ועל הכלי שישמש אותי!" (עמ' 54, מקבת). לבסוף הפגיון חוזר מוכתם בדם: "ועל הלהב ועל הניצב טיפות של דם, שלא היו תחילה" (עמ' 54, מקבת).
במונולוג זה "מתמלא" החלק השלילי של הטבלה (מושגי הרוע: כזב, חלומות זוועה, זאב, אנס, רצח וכו').

המונולוג היה יכול להימשך, והרצח לא היה יכול לקרות, אבל הפעמון מעורר את מקבת, והוא הולך לחדרו של דנקן (לרצוח): [פעמון מצלצל] "אלך ודי: הפעמון קורא לי" (עמ' 54, מקבת).

למקבת יש בעיית גבריות, עפ"י לידי מקבת, ודבר זה צץ גם כאן, במונולוג הפגיון. עפ"י פרויד, דמיון של סמל פאלי (איבר מין גברי) כמו סיגר, אקדח, פגיון וכו' מביע בעיית גבריות כלשהי (כמו תסביך אבא).

ב2 – שקספיר משתמש באפקט דרמטי של שקט רציף ופתאום רעש: [אתנחתא] "קול! הס: זה רק ינשוף..." (עמ' 55, לידי מקבת).

בתמונה זו מקבת רוצח את דנקן, אך איננו רואים זאת.

שאלה: מדוע רציחת המלך איננה מוצגת על הבמה?

- אין זה נעלה מספיק להראות רצח מלך על הבמה.
- מקבת עובר תהליך "התבִּהמות" (מהמילה בהמה), ואין זהו השיא מבחינת התבִּהמותו (השיא יבוא לקראת הסוף, ברציחת לידי מקדאף וילדיה)

בשלב זה, לידי מקבת היא דמות מאוד חזקה. ניתן להקביל אותה לאיזבל, אשתו של אחאב מסיפור כרם נבות (מלכים א' כ"א). לידי מקבת, כמו איזבל, עושה כמעט את הכל בעצמה, מלאת רוע וחסרת חמלה. כל מעשייה למען בעלה (החלש יחסית), שמעוניין להשיג דבר יקר-ערך מבחינתו, אך עליו לרמוס אחרים בדרכו להצלחה.

שאלה: למה לידי מקבת איננה רוצחת את דנקן בעצמה?

- היא לא הדמות המרכזית והטרגית במחזה (מקבת).
- יש בה מעט מן האנושיות, תכונה שלא ציפנו שתהיה בה: "לולא דמה לאבא בשנתו, הייתי כבר עושה זאת" (עמ' 55, לידי מקבת).

הקשר בין מקבת לאשתו היו מאוד קרוב עד לרצח, ומקבילית הכוחות היא הפוכה, ז"א לידי מקבת היא מאוד חזקה, ובעלה חלש (ראה תיבת טקסט שנייה בעמוד זה). החל מרגע זה, הקשר ביניהם מתחיל "להתפורר", וגם מקבילית הכוחות ההפוכה מתהפכת לה (מקבת מתחיל להיות יותר מרכזי ועוצמתי, ולידי מקבת נהיית פחות חשובה וחלשה הרבה יותר).

בתמונה זו מתנהל בין השניים "דו-שיח של חירשים". שניהם מדברים האחד לשני, אבל כל אחד מדבר על הנושא שחשוב לו, והם אינם מקיימים דיאלוג רגיל, של שאלה ותשובה האחד לשני, לדוגמה:

"אז הם אמרו תפילה ונרגעו, חזרו לישון." (מקבת)

"ובכן, נחים השניים." (לידי מקבת)

"אחד קרא 'ישמור האל!'..." (מקבת) (עמ' 56)

תגובתה של לידי מקבת לבעלה אכן עונה למקבת, אבל הוא ממשיך בשלו, עם קו המחשבה שלו, ובכלל אינו מקשיב לדעתה.

מקבת, כבר במונולוג "לו נגמר הכל", ויתר על קהילת המאמינים ועל חלקו בעולם הבא. משום שהוא נידה את עצמו מהקהילה, הוא מקולל, והוא לא הצליח לבטא "אמן": "אחד קרא 'ישמור האל!'..." הקשבת שם, אך לא יכולתי לענות 'אמן', כשהם אמרו 'ישמור האל'" (עמ' 56, מקבת).

שאלה: מדוע מקבת לא הצליח לענות "אמן"?

- מקבת נידה את עצמו מקהילת המאמינים במונולוג "לו נגמר הכל".
- מקבת מזועזע מעצמו או שהרגיש שהוא טמא ("שתי ידיי, ידי שוחט..." [עמ' 56, מקבת]). ומצד שני יש לו צורך עז עדיין להתחבר לעולם של אמונה וחסד!

אצל לידי מקבת ישנה אירוניה דרמטית: "אסור לחשוב על מעשים כאלה כך, כי נשתגע" (עמ' 56, לידי מקבת). כאן היא נראית הכי חזקה ואיתנה שיש, אבל חשוב לזכור קטע זה כשנגיע למערכה החמישית והאחרונה, בה לידי מקבת משתגעת. יש שיטענו כי מדובר ב"צחוק הגורל"... יש לזכור גם את התייחסותה של לידי מקבת לדמו של דנקן: "לך, קח קצת מים ושטוף רבב (פגם) עדות זה מידך." (עמ' 57, לידי מקבת) – הרצח מבחינתה הוא דבר טכני חסר-משמעות שניתן לשטוף ולמחוק באמצעות קצת מים. מצפוננו של מקבת מוחה (משום שהוא אינו בהמתי עדיין) וטוען כי "כל מי האוקיינוס של פוסידון של כלום די בהם למחות דם זה" (עמ' 58, מקבת). שניהם מדברים על מים, אך מקבת משתמש בהגזמה פיוטית, כך שאפילו כל האוקיינוס לא יצליח לנקות זאת. שוב אנו רואים את קשר העין-יד של מקבת (העין שמסמלת את המצפון והמוסר), משום שמפריע לו לראות את כתם הדם: "ידיים אלו מהן? הא! הן מנקרות את שתי עיניי!" (עמ' 58, מקבת). לעומתו, לידי מקבת היא חסרת-מצפון: "גם הצבע מתנוסס על ידיי, אך לבושת ליבי צח להפליא" (עמ' 58, לידי מקבת). שוב שקספיר משתמש באמצעי אפיון מרכזי של דמויות: התקבולת הניגודית.

כחלק מהסדר הטבעי המקודש, השינה היא אחד מהדברים החשובים ביותר בטבע: "... נתיב שני בכל אורחות הטבע הגדול, ראש מזונות החי..." (עמ' 57, מקבת). מקבת טוען כי הוא "רצח את השינה" (עפ"י החדרנים), ולכן הוא עצמו לא יישן (פירוט בפסקה הבאה). משום שכעת נהרס הסדר הטבעי, גם מקבת יסבול מכך (לא רק בתחום השינה). במערכה ג', גם הארוחה המלכותית (מזון, כפי שמקבת הזכיר בציטוט) שיקיים תשתבש.

שאלה: האם משאלתו של מקבת ("לו נגמר הכל בגמר המעשה...") התקיימה? מובן שלא, וניתן לראות זאת בשיבוש בריאותו הנפשית המתחיל כבר כאן. הוא מתחיל להיות חרד ("מניין הדפיקה הזאת? ... פתאום מבהיל אותי כל רעש?" [עמ' 57, מקבת]), מצפוננו מייסר אותו, ולפתע מתחילה אצלו גם מעין סכיזופרניה (פיצול אישיות): "גלמיס רצח את השינה, על-כן קודור כבר לא יישן: מקבת כבר לא יישן!" (עמ' 57, מקבת). יש לו שלוש אישיותות שונות. הוא גם הרוצח וגם הקורבן! הוא, שרצח מלך בשנתו – איבד את שלוות הנפש שלו עצמו.

ב3 – סצינת השוער. אפשר לומר כי זוהי מעין "אתנחתא קומית", ובכל זאת יש בה משמעות עמוקה: זהו שוער לגיהנום; טירתו של מקבת היא גיהנום, מקום בו נעשים מעשי זוועה. מקדאף, אחד מאצילי סקוטלנד, מגלה את הרצח, ומודיע עליו לכל בני הבית. מקבת ואשתו מעמידים פנים (מוטיב העמדת הפנים ואחיזת העיניים), כאילו לא ידעו דבר, ותכניתם הצליחה, בכך ששני חדרנים מופללים. שני בניו של דנקן, מלקולם ודונלביין מחליטים לברוח מהמדינה, כל אחד למקום אחר, בכדי לדאוג ליורש אחד לפחות כאשר הסדר הטבעי ישוב על כנו: "אצא לאנגליה." (מלקולם) "ואני לאירלנד." (דונלביין) (עמ' 65)

ב4 – זוהי תמונה שאינה ממלאת תפקיד עלילתי, אלא אווירתי (אטמוספרי) ורעיוני; מופיע בה זקן חכם, מעין מקהלה יוונית, אשר יש לו מעין ידע נוסף, וכך גם מביא עדות לדעת הקהל במדינה. "כל זה אינו טבעי" (זקן, עמ' 66) – הסדר הטבעי השתבש! רצח מלך מנוגד לכל סדר שיהיה. לאחר מכן מובאות גם דוגמאות לתופעות הלא הגיוניות, כמו תנשמת הטורפת בז, סוסיו המאולפים של דנקן התפרעו וברחו וכו' – וכל אלה הן תופעות ההפוכות למציאות. זוהי מעין אנלוגיה (היקש) לקשר בין מקבת (התנשמת) ודנקן (בז); הבז אמור להיות מעל לתנשמת, אך כאן התהפכו היצרות, ומקבת הפך את שרשרת המזון, וגם הרס את הסדר הטבעי.

חטא השאפתנות ("שאפתנות פרועה, את זוללה את בשר זרועך!" [עמ' 67, רוס]) מושווה לחטא הגאווה, ההיבריס: יצר השלטון, תאוות הכח והאמונה כי "אתה הטוב ביותר", ובכך לפגוע באחרים ובעיקר בעצמך.

המערכה השנייה מסתיימת דווקא בתקווה, בכך שהזקן מברך את האצילים (רוס ומקדאף). הוא אפילו מזכיר מילים מנבואת המכשפות הראשונה, ומשנה אותה לחיוב: "אלוהים איתך, ועם כל ברי-הלב, הופכי הרע לטוב, אויב לאוהב" (עמ' 67, זקן).

מערכה ג'

מקבת על כס המלוכה- אך "מה בצע במלוכה בלי ביטחון?" (עמ' 70, מקבת) – מקבת הוא מלך חשדן ופרנואידי, ללא שלווה נפש ("מקבת רצח את השינה"), והוא שואל את עצמו האם המלוכה וכל מה שעשה כדי להשיגה שווים, אם אין לו ביטחון בה, ובסופו של דבר בניו של בנקו (עפ"י נבואת המכשפות) ייקחו את המושכות. הוא אפילו איננו נהנה מפירות השלטון, אלא ישירות סובל (חרד ומאויים).

לעומת דמויות טראגיות אחרות ההולכות מתוך עיוורון, מקבת מודע לכך שמכר את נשמתו לשטן (הוא התמכר לבנות הגורל ולנבואותיהן): "את היקר מכל, את נשמת, מסרתי לשטן..." (עמ' 70, מקבת). ובדומה לדמויות טראגיות אחרות, כמעין מאפיין של המחזה – הגורל נקבע מראש (דטרמיניזם) – מקבת מכריז דו-קרב נגד הגורל. מקבת יילחם בגורל עד הסוף המר (וכמובן ייפול לתחתית): "גורל, עלה, בוא לדו-קרב, והילחם בי עד הסוף המר" (עמ' 71, מקבת). עד עכשיו, מקבת היה בחיר-הגורל, כעת הוא נאבק בו, וזה מוסיף לטראגיות שבמחזה (מאבק חסר סיכוי של האדם בגורלו הנחרץ מראש).

מקבת לוקח רוצחים שכירים, סוג של "מאפיונרים". האנשים האלה הם נואשים לגמרי ("אני, מלכי, טיפוס שהעולם הספיג אותו מכות ונבזיות..." [עמ' 72, רוצח ב']). מקבת מרגיש טוב יותר כאשר הוא מזמין את הרצח לבנקו: "גמרנו" (עמ' 73, מקבת). זהו אחד מרגעי השפל של מקבת.

ג2 – הזוג מקבת הם זוג מלכותי מדוכא: "אין כלום, הכל לריק" (עמ' 74, לידי מקבת). חשוב לשים לב לשינוי בהתנהגותה של לידי מקבת: היא איננה יוזמת את הרצח של בנקו, משום שהוא מעט יותר "בהמתי" ומוכן לרצוח; היא מתחילה להיות מעט יותר רגועה ושפויה לעומת מקבת, והיא מבקשת ממנו להפסיק להשתמש בהעמדת הפנים ואחיזת העיניים שלו: "חובה לטבול כבודנו בפלגים של חנופה, להתחפש..." (מקבת) "חובה לחדול מזה" (לידי מקבת) (עמ' 75) כחלק ממלחמתו בגורל, מקבת ממשיך להילחם בנבואות של המכשפות: "לקרוע לגזרים את הנבואות המגבילות אותי!" (עמ' 76, מקבת).

"מה שנפתח ברע, ברע ייוושע" (עמ' 76, מקבת) – כאן מקבת נהיה עוד יותר שפל, רוצח ללא מצפון. הוא חוטא וחוטא (מזמין רצח לבנקו), וכבר מתייאש מעצמו – הוא מעדיף להמשיך לרצוח ולהידרדר, במקום לצאת ו"להיטהר", או לעשות כפי שאשתו מציעה לו (להפסיק עם כל "השטויות", ולהתחיל להנות מהמלוכה). יש כאן גם יסוד של הרס עצמי, וכן "הייאוש מחמת החטא" המוביל לחטאים נוספים בתגובת שרשרת בלתי נמנעת.

ג3 – הרוצחים מצליחים לרצוח את בנקו, אך לא את פליאנס בנו (החשוב יותר מבחינת מקבת, משום שהוא יכול לרשת את מקבת, עפ"י המכשפות). "דפקנו את חצי העבודה" (עמ' 77, רוצח ב'). בנקו קורא "עבד מנוול" (עמ' 77), וכנראה הוא מתכוון למקבת, משום שהוא מבין מי יכול ליזום רצח שכזה. מתברר שאין אפשרות להיאבק בגזירת הגורל.

ג4 – בטירת מקבת מתקיימת סעודה מלכותית. חשוב לשים לב כבר בשלב זה כי מקדאף איננו נוכח, וניתן לראות זאת באמצעות הכותרת המסבירה אילו דמויות נכנסו לבמה. בארוחה זו הסדר אמור להיות מושלם: "הסדר הנכון מוכר לכם" (עמ' 78, מקבת). אחד מהרוצחים השכירים נכנס, עם דם על פניו (מוטיב הדם). כדאי לשים לב לסגנון הדיבור הוולגרי שמקבת סיגל לעצמו בשיחה עם הרוצחים, ואפשר לראות שהוא מתחיל להתרגל ל"תפקיד השוחט"

"נחש-האב חוסל" [עמ' 79, מקבת]. הרוצח מספר למקבת שבנקו נרצח ופליאנס לא, והוא מתחיל להילחץ.

מקבת חוזר לסעודה, ומעמיד פנים כי הוא ממתין לבנקו. באותו הזמן נכנס רוחו של בנקו, ומתיישב בכסאו של מקבת. מציעים למקבת לשבת, אך הוא חושב שמקומו תפוס. כאשר הוא מבין מה הוא רואה, הוא נלחץ: "חדל לטלטל את תלתלי הדם (מוטיב הדם) שלך מולי!" (עמ' 80, מקבת). לידי מקבת מנסה להרגיע את בעלה, ומזכירה לו את גבריותו, ומזלזלת בו. מקבת טוען כי ישנה תופעה על-טבעית: "עכשיו מנהג חדש: מתים קמים מקבר ובאים..." (עמ' 81-82, מקבת) – הרס הסדר הטבעי. כשמקבת מנסה להתקרב ולהילחם ברוח בנקו – הוא מתעתע בו, ומסתלק. שוב, הופעת הרוח היא ספק תופעה על-טבעית (אמונה ברוחות הייתה מקובלת) וספק החצנה של חרדות וייסורי מצפון שמקורם בתהומות התת-מודע. לאחר ההתפרצות השנייה של מקבת על הרוח מול כל אורחיו, מתאכזבת לידי מקבת, ומפרקת את הארוחה. חשוב לשים לב להוראתה על סדר היציאה של האורחים: "אין להקפיד על סדר היציאה, אך צאו מיד" (עמ' 83, לידי מקבת). בניגוד לפתיחת הארוחה שהתחילה בסדר מושלם, בסיומה לידי מקבת מוציאה את האורחים באי-סדר – הפרעה בסדר המקובל והמקודש.

התמונה נסגרת בכך שמקבת אינו רגיל לרציחות, והוא טוען כי הוא עדיין טירון, ורק רציחות נוספות יאמנו אותו: "פחדי טירון, תרגולת תסלקן" (עמ' 84, מקבת). ניתן לראות את רצונו להמשיך לרצוח בעוד שני ציטוטים של מקבת: "נדרש פה דם; אומרים, דם תחת דם" (עמ' 84) – ישנה הרגשה כאילו רציחות רבות עתידות להגיע. "ראשי מלא ברעיונות המדגדים ביד" (עמ' 84) – היד מסמלת את הביצוע, וכאן אין מזכרת העין, אשר אמורה "לפקח" על המוסר, ז"א הרציחות יבואו בקלות להבא. ג – מידע על חיזוק מחנה המתנגדים בסקוטלנד.

מערכה ד'

ד' – המכשפות יוצרות שיקויים בקדרה (יורה) המלאה בדברים מרושעים: צפרדע, עוקצי נחשים, איברים למיניהם, "לב של יהודי חצוף" וכו' (פירושי מילים: רוש = רעל, פיד = אסון). מקבת נפגש איתן בפעם השנייה, וזה מסמל את חולשתו ואת פחדו.

גם לכאן ניתן להביא השוואה מהתנ"ך, משום שסיטואציה זו מזכירה את שאול ובעלת-האוב מעין-דור (שמואל א' כ"ח). מקבת הנואש חיפש את המכשפות, כמו שאול, והוא זקוק לעזרתן, כי הוא דואג להמשיך מלכותו. מקבת אפילו קורא להן "בעלות-אוב של שעת חצות" – כמו שאול, גם הוא בא אליהן בסתר בשעת לילה. בשני המקרים ישנה אירוניה טראגית.

בפני מקבת עולות שלוש התגלויות, ולבסוף עוד אחת נוספת (בסה"כ ארבע התגלויות):

1. [התגלות ראשונה: ראש חובש קסדה. כראשו של מקבת, עולה מתוך היורה] "מקבת! מקבת! מקבת! שים לב, מקדאף איש פייף הוא האויב." (עמ' 91, התגלות ראשונה) – קסדה = רמז למלחמה. מסקנה: להיזהר ממקדאף האויב.
2. [התגלות שנייה: תינוק שותת דם] ... "אין ילוד אישה אשר ידו תכריע את מקבת" (עמ' 91, התגלות שנייה) – המכשפות משחקות במקבת; תחילה הן מפחידות אותן, ולאחר מכן משמחות אותן.
3. [התגלות שלישית: ילד עם כתר לראשו ועץ בידו] ... "לא יוכרע מקבת, אלא אם כן כל יער בירנם אל מול דנסינן יצעד נגדו" (עמ' 92, התגלות שלישית).
4. [תהלוכה של שמונה מלכים, האחרון בשורה אוחז ראי, ואחריהם רוחו של בנקו] ... "האם שושלת זו תמלוך עד יום-הדין?" (עמ' 93, מקבת) – שושלת בנקו תמלוך. "הנהו בנקו, דבוק שיער מדם..." (עמ' 93, מקבת) – שוב, אותו התיאור של בנקו (עם מוטיב הדם), כמו בארוחה המלכותית שבה נהרס הסדר, כך גם כאן, אך בנקו מופיע כמנצח, בסופו של דבר המלכות היא שלו (של צאצאיו). לאחר 2 חזיונות מחמיאים הנוטעים במקבת בטחון-שווא שהוא יהיה בלתי מנוצח – בא החיזיון האחרון ומותירו שוב פעור פה ומבועת.

מקבת מתבשר שמקדאף ברח לאנגליה: "... באו להודיע כי מקדאף ברח לאנגליה" (עמ' 94, לנוקס) – ההתגלות מתחילה להתגשם.

בעקבות כך, מקבת משתנה ו"מתבהם", בכך שרצח את אשת מקדאף וילדיו: "אתקוף את פיפי, סירת מקדאף, אטבח את האישה, התינוקות..." (עמ' 94, מקבת). אפשר לראות את השינוי גם בהתבטאותו: "מעתי אדאג שביכורי ליבי יהיו גם ביכורי ידיו" (עמ' 94, מקבת) – בניגוד לקשר העין-יד, שבו היד מבקרת ומנסה לדאוג לכמה שיותר מוסר במעשה (מקבת היה עד עכשיו "רוצח מוסרי"), כעת ישנו קשר לב-יד – כל דבר ראשון (ביכור) שיעלה בליבו, יבוצע מיד, בלי תהיות מוסר.

"היכן אפוא האדונים ההם?" (עמ' 94, מקבת) – האדונים הם הרוצחים! מקבת הופך את מכונת הרצח למכובדת ויעילה, ולמעין מכשיר פוליטי של מדינה דיקטטורית – אויבי השלטון מאוימים, וכך גם משפחותיהם (כמו משפחת מקדאף). כעת מקבת מוכן ומתורגל לרציחות.

ד2 – ליידי מקדאף מגלה שבעלה ברח מהארץ, ורוס מנסה להרגיע אותה בנימוק שבעלה עשה זאת מתוך אהבה לארצו, ולא מתוך בגידה. רוס יוצא, ולאחר מכן נכנס שליח המזהיר את ליידי מקדאף: "ברחי מכאן עם הקטנים שלך" (עמ' 97, שליח). היא, מתוך תמימותה, אינה יודעת לאן לברוח: "לאן אברח? רע לא עשיתי" (עמ' 97, ליידי מקדאף). מיד לאחר המונולוג הקצר הזה, נכנסים רוצחים, ורוצחים על הבמה את בנה, ורודפים אחריה, ורוצחים אותה מאחורי הקלעים.

שאלה: מדוע החליט שקספיר להציג את הרצח הזה על הבמה?

- זהו שיא תהליך "ההתבהמות" של מקבת, וחשוב להראות זאת באופן הכי אכזרי שאפשר.
 - כאשר רוצחים אנשים חסרי-ישע, כמו בע"ח תמימים, אישה או ילדים, נוצרת סלידה בקהל כלפי הרוצח, ובמקרה זה, כלפי מקבת.
- חשוב לשים לב, כי ליידי מקדאף היא ההפך המוחלט מליידי מקבת, בתמימותה ובדאגתה לקרובים לה, היא אחת מנציגות "הטוב" במחזה. שקספיר שוב מתאר את "הטוב" כחלש ופגיע (דנקן) מול דורסנותם של כוחות הרע.

להלן טבלת השוואות בין הרציחות השונים:

מישור ההשוואה	רצח דנקן (המעשה המביש)	רצח בנקו	רצח ליידי מקדאף וילדיה מיידית!
ההכנות לרצח והמוכנות לו	מערכה שלמה + שלבים של מוכנות; מאבק פנימי; פער בין עין-יד (בעיה).	הכנה מהירה.	
מבצע הרצח	מקבת במו-ידיו.	רוצחים שכירים (רצח קר), "רצח מקצועי".	רוצחים שכירים; רצח כמדיניות של דיקטטור.
השלכות	טראומתי! רצח השינה, בעיית ה"אמן", ידי השוחט, מוטיב הדם.	עדיין ישנה השלכה נפשית: נפשו של בנקו מופיעה בסעודה.	אין כבר פחדים ודמיונות! חלק מרצח המוני יותר, התנקמות ביריבים פוליטיים.
תכנון	יחד, ובעיקר ליידי מקבת.	ליידי מקבת מתבשרת על המוגמר.	לבדו (ליידי מקבת ירדה מהבמה).

ד3 – התמונה מתרחשת באנגליה – חילוף של אתר התרחשות!

עפ"י העקרונות המסורתיים של הטרגדיה (היוונית), אחד מהעקרונות הוא שמירה על שלוש האחדויות האריסטוטליות (של אריסטו):

- אחדות המקום.
 - אחדות הזמן.
 - אחדות העלילה.
- במקבת ישנה שבירה של האחדויות האריסטוטליות (אין אחדות מקום).

חלק ניכר מהמחזה "מקבת" מעצב קונפליקט פנימי: זירת המאבק העיקרית במערכה הראשונה, השנייה, ובמידה מסוימת, גם בשלישית – היא תודעתו המסוכסכת של מקבת (בא בעיקר לידי ביטוי באמצעות מונולוגים). החל מהמערכה הרביעית (או ליתר דיוק, מתמונה זו, ד3), זירת המאבק הופכת

להיות של מאבק חיצוני, מעין "הטובים נגד הרעים" (מקבת והמעט שנמצאים סביבו נגד מקדאף, מלקולם וכו' המתארגנים בעזרת מלך אנגליה). זהו מקור המתח והאקשן (הפעולה) העיקרי, מכאן ועד סוף המחזה.

מתברר שבאנגליה, בעזרתו של אדוארד מלך אנגליה, מתארגנת האופוזיציה לדיקטטורה של מקבת: בראש – מלקולם (היורש החוקי של דנקן אביו). חלק גדול מאצילי סקוטלנד, ובראשם מקדאף, "עורקים" למחנה המתנגדים באנגליה, מפגינים פטריוטיות, אידיאליזם, סולידריות – אחוות לוחמים, שאיפה לצדק וחירות (הם הטובים), ובזכותם הסדר ישוב למקומו.

מלקולם ומקדאף יושבים במערה, ומתחילים לדבר על המצב שיהיה כאשר הכל ישוב על מקומו. מקדאף אומר כי המצב יהיה חמור יותר מהמצב הנוכחי, מלכותו האימתנית של מקבת: "כל שחור פשעי מקבת ילבין כשלג... בהשוואה לנזקים בלי גבול אשר אסב אני" (עמ' 100, מלקולם).

דיבורו של מלקולם, בנו של דנקן, מזכיר את דיבורו של רחבעם, בנו של שלמה, כאשר נתבקש להציג לעם את שינויו בהתנהלות ממלכתו. מלקולם אומר: "ארצי המסכנה תוצף פושעים יותר מבעבר, ופי כמה תסבול מנוולו של השליט הבא" (עמ' 100). אפשר להקביל התבטאות זו לגישה של רחבעם: "ואני אוסיף על עולכם; אבי ייסר אתכם בשוטים, ואני איסר אתכם בעקרבים" (מלכים א' י"ב, 14).

בסופו של דבר, מסתבר כי מלקולם בחן את מקדאף – חשוב להבין כי מדובר בעולם של חשדות; אולי מקבת שלח "גיס חמישי" (בוגדים בתוך מחנה) שלבסוף יתקוף את מלקולם או מקדאף, ויש לבדוק את האנשים. ע"י התבטאותו המרושעת של מלקולם, נבדקו מקורותיו וכוונותיו של מקדאף, האם הם אמיתיים וטובים – ולבסוף מוצג שאכן כך: "מקדאף... יליד היושר... איש כבוד אתה, דובר אמת" (עמ' 103, מלקולם).

הערה: בעמ' 104 מוזכרת התייחסות של רופא למצב הנוכחי בסקוטלנד: "מומחים אמרו נואש לחולי זה" (עמ' 104). חשוב לזכור קטע זה גם למערכה הבאה, משום ששקספיר מציג את סקוטלנד חולה (מקודם היא אף הוצגה כמתה, כקבר). מקבת כאילו "זיהם" את המלוכה ואת ארץ סקוטלנד.

רוס מגיע אל מקדאף ואל מלקולם (הממשלה הגולה), ומספר על המצב הנורא כעת בסקוטלנד: "היא כבר אינה אימנו, היא קברנו" (עמ' 105, רוס). כל הזמן קורים דברים נוראיים (רציחות והתעללויות) בסקוטלנד: "עגלת-המת עוברת, ואין איש שואל מי בארון" (עמ' 105, רוס) – הרצח מהווה כלי פוליטי כה מרכזי אצל מקבת, כך שהרצח כבר נהיה אנונימי, רוצחים כמעט ללא הפסקה. מקדאף חושד שמשהו לא בסדר – נכנסת טרגדיה אישית של מקדאף (קודם לכן, הטרגדיה הייתה על רקע פוליטי). הטבח שנעשה היה ממש נורא, דבר שלא סופר לנו: "אישה וילד, משרתים, כל הנמצא" (עמ' 107, רוס).

חשוב לשים לב למוטיב שרק עכשיו נהיה ברור: מוטיב העקריות – "הוא (מקבת) אין לו ילדים" (עמ' 107, מקדאף). כבר מתחילת המחזה רואים כי למקבת אין ילדים ולא יהיו לו (או שהם לא ימלכו, עפ"י נבואת המכשפות הראשונה) – עוד חשך (חוסר) בגבריותו של מקבת. מקדאף מאשים את עצמו על כך שנטש את אשתו וילדיו: קונפליקט פנימי. פרוטאגוניס ואנטאגוניס: במחזה יש שתי דמויות, אשר נלחמות זה בזה, בכך שאחד מבצע פעולה (פרוטאגוניס) והשני מגיב לו (אנטאגוניס). כעת על כל פעולה שיעשה מקבת – תבוא פעולה מצד מקדאף.

משום שלמקדאף יש לא רק סיבה פוליטית ופטריוטית להילחם במקבת, אלא גם אישית (נקמה), הוא נהפך לאנטגוניסט של מקבת. (דמות שכנגד)

שאלה: מדוע מקדאף קודם ברח, ורק אז נרצחו בני ביתו? (שיקול של שקספיר)

- כדי להציג קודם כל את החלק הפטריוטי והאידיאליסטי של מקדאף, ולא רק רצונו לגאולת הדם.

בתמונה זו אנו רואים את הניגודים בין מקבת ומחנה המתנגדים לו:

מחנה המתנגדים של מקבת	מקבת
פטריטיזם	אגוצנטרי
אידיאליזם	אופרטיוניסט, המטרה מקדשת האמצעים!
טובת סקוטלנד	טובת עצמו
מוסריים	"המדינה זה אני"
מחזירי הסדר הטבעי	מערער על הסדר הטבעי
סולידריות	בודד, נעזב (בגלל הפחד והחשש – פרנויה)
אחוות לוחמי החירות – וכך הם מתחזקים	מתחיל להיחלש

מערכה ה'

כצפוי בטרגדיות, אנו מצפים כעת לשלב ההתרה שבטרם הקטסטרופה הסופית (פורענות). במערכה זו יש ריתמוס (קצב) מהיר. ריתמוס מהיר יכול להיווצר משני גורמים:

- דיאלוג מהיר.
- ריבוי תמונות ומערכות (במערכה ה' יש 9 תמונות).

ה' – ליידי מקבת חוזרת לבמה, והופכת לדמות עגולה ומורכבת. אנו פוגשים אותה בסצנת השיגעון שלה, מעין פוסט-טראומה, מוטיב השינה המופרעת (ערעור הסדר הטבעי המקודש). שאלה: מדוע ליידי מקבת אינה הדמות הראשית? (בהתייחס למערכה ה')
 • היא מתה ללא מודעות, אלא מתוך שיגעון, תכונה הנדרשת לדמות ראשית (מקבת מת בתוך מודעות מלאה).

בתמונה אנו פוגשים אצילה ורופא, המייצגים את זוית הראיה השפויה, החיצונית, אשר מדברים באופן פשוט ורגיל:

"הלב הזה נושא משא כבד." (רופא)
 "לא הייתי מכניסה לב כזה לחזי..." (אצילה) (עמ' 110)
 דווקא בגלל הפשטות והטבעיות בהן הדמויות מדברות, הן מסמלות את הסדר הטבעי, אשר נעלם מזמן בטירת מקבת. עוד דוגמה להרס הסדר בא לידי ביטוי בדברי הרופא: "הפרעה חמורה בבריאותו!" (עמ' 109, רופא) – הפרעה היא ההפך מסדר טבעי.

לליידי מקבת ישנן פעולות אובססיביות ולא-שפויות (שטיפת-ידיים לאורך זמן). היא גם מדברת במשפטים שבורים, ללא רצף הגיוני – ממעמקים של תת-מודע: "צא, כתם רע! ... זה הרגע לפעול. כל כך חשוך בשאול!" (עמ' 110, ליידי מקבת).
 יש גם אירוניה טראגית: "למה לנו לפחוד?" (עמ' 110, ליידי מקבת), אך היא בעצמה קיבלה את מה שמקבת פחד ממנו (שיגעון).

מקבילית הכוחות בין מקבת ואשתו התהפכה לחלוטין: היא מזכירה מאוד אותו בליל הרצח.

מקבת	מערכה ב' (ליל הרצח)	מערכה ה'
מקבת	"כל מי האוקיינוס של פוסידיון כלום די בהם למחות דם זה" (עמ' 58)	
ליידי מקבת	"קצת מים ינקונו מהכל" (עמ' 58)	"ידיים, לעולם לא תהיינה נקיות?" (עמ' 110)
		"כל בושמי ערב לא יצליחו לבשם את היד הקטנה הזאת!" (עמ' 110)
החוש הנפגע	ראייה	ריח

"מחלה זו חורגת מתחום התמחותי... לכומר היא צריכה, לא לרופא" (עמ' 110-111, רופא). הרופא מזהה כי לליידי מקבת יש טראומה (צלוקת ביוונת), והוא אף מזהה כי ייתכן שהיא קשורה לרצח דנקן

"יש לי חשש שלא אעז לומר" [עמ' 111, רופא]. היא עדיין חייה את ליל הרצח (וכחלק מאי-שפיותה היא מתמצתת את העלילה).

הרופא, כמו מקהלה יוונית (וכמו הזקן בסוף מערכה ב'), מספר את המציאות בחכמה: "שמועות רעות סביב: כל מעשה מזויע תחלואי זוועה מוליד" (עמ' 111, מקבת).

עצם התזוזה בין חדרה של לידי מקבת למקום פתוח באנגליה עם אנשים באמצעות מעברים מהירים מדגישים את בדידותה של לידי מקבת.

ה₂ – הביטוי "מקדאף הטוב" בא להדגיש את השוני שלו ממקבת. מקבת הוא דיקטטור: "פקודיו זזים עפ"י פקודה, בלי אהבה" (עמ' 112, אנגוס).

ה₃ – מקבת מאבד את השפיות, הוא דיקטטור משתגע:

"הבא את שריוני." (מקבת)

"עדיין אין בו צורך." (סיטון)

"אחגור אותו." (מקבת) (עמ' 115)

הטראגיות של מקבת: גם מקבת, יחסית לגיבור טראגי, מגלה מלכתחילה רמת מודעות גבוהה למעשיו, להתמכרותו לכוחות האופל. בהמשך המחזה מתגלה נקודת העיוורון שלו: בטחונו בחזיון המכשפות (יער אינו יכול לצעוד, אין אדם שהוא אינו ילוד אישה). מקבת מקבל ידיעה על הפלישה מאנגליה: "יש – שם רבבה – ... של חיילים... צבא אנגלי, מלכי..." (עמ' 114, שליח). כרגע הוא חושב על הישרדותו ולא על המשך שושלתו. מצד אחד, מקבת כולו מוחצן, ערוך לקרב על חייו ועל מלכותו, מגלה אומץ ונחישות היסטורית... ומקבל ידיעות משדה המערכה. ומצד שני, מדי פעם, "רגע חושבים", השהייה לירית, הגותית-וידויית. שוב חוזר אלינו מקבת שהכרנו בתחילה – הרגיש, המהורהר והעורך דין וחשבון, כשכאן הוא כבר שבור נפשית, עגום, מלנכולי.

נתיניו של מקבת מתייחסים אליו במס שפתיים = העמדת פנים (מקבת זוכה לאותה ההערכה לפיה התנהג לפני שמלך; מוטיב העמדת הפנים ואחירת העיניים). "מוץ (שארית החיטה, דבר חסר ערך) אשר ליבי כה משתוקק לדחות" (עמ' 114, מקבת) – אולי זוהי רמיזה ראשונה של מקבת שהודה למות (להתאבד).

ישנו קטע שיחה בין מקבת והרופא, בו הוא מבקש ממנו לרפא את סקוטלנד: "אילו יכולת... למצוא את מחלתה" (עמ' 116, מקבת לרופא). האירוניה: מקבת הוא מקור הרוע וחולי בסקוטלנד.

ה₄ – רואים את ההפך ממקבת – צבא רגוע ומוכן. הם באמת אוהבים את סקוטלנד. הם מתכננים להסתוות עם ענפי עץ, ולנוע איתם (דבר שייראה כיער נע): "יכרות לו כל חייל ענף אחד ויסתווה בו" (עמ' 117, מלקולם).

ה₅ – לידי מקבת מתאבדת.

במונולוג "מחר ועוד מחר" ישנו שימוש במוטיב הזמן. נושא המונולוג הוא המשמעות (יותר נכון- חוסר המשמעות...) של הקיום האנושי, החיים כנטל, הזמן איבד את תכליתו והוא מזדחל ללא מטרה.... מתוך המונולוג משתמע כי מקבת הוא ניהיליסט (מהמילה Nil, אפס, ריק), המאמין שהחיים הם חסרי-משמעות, מלאי שגרה וזמן חסר-תכלית. "דעך, דעך כבר, נר קצר!" (עמ' 119, מקבת) – אם הנר כ"קצר, למה שימשיך להאיר? זהו עוד רמז למשאלת מוות. זולל עפר = מת. בהמשך תמונה מטאפורית מתחום הבמה והתיאטרון האופיינית לשקספיר – האדם משחק את תפקידו על הבמה, בחיפזון, תפקיד שמישהו אחר חיבר לו בלא כל משמעות...

מקבת מתחיל לעבור **מעיוורון לוודאות**: המשרת רואה יער מהלך. "ופתאום נראה לי כי היער נע אליי" (עמ' 119, שליח). תגובתו של מקבת למאורע: "מתעורר ספק בכפל-הלשון של השטן **המשקר** **אמת**" (עמ' 120) – מקבת מבין כי המכשפות אינן מספרות אמת טהורה, והוא מתאר זאת באמצעות אוקסימורון, דבר המכיל סתירה פנימית. חשוב לשים לב כי למקבת עוד נותרה נקודת עיוורון אחת: אין ילוד אישה שינצח את מקבת.

ה6 – מחנה המתנגדים שולח חוד-חנית לחתור למגע.

הביטוי "תמות נפשנו אם לא נכריעו" (עמ' 121, סיוורד) מזכיר את הציטוט של שמשון הגיבור "תמות נפשי עם פלישתים" (שופטים ט"ז, 30).

ה7 – סיוורד הבן מגיע לקרב עם מקבת, ומקבת הורג אותו. הוא מנמק כי הוא ניצח משום שהוא ילוד אישה: "אישה ילדה אותך" (עמ' 122, מקבת) – נקודת עיוורון אחרונה.

ה8 – דו-הקרב בין מקבת למקדאף. "בוא הנה, כלב-תופת, בוא!" (עמ' 123, מקדאף למקבת) – מקדאף קורא למקבת כלב-התופת קַרְבָּרוֹס, הכלב השומר על השאול.

"חיי מכושפים; הם לא יפלו בידי ילוד אישה" (מקבת)
"פג הכישוף... מקדאף מרחם אם נשלף בטרם עת" (מקדאף) (עמ' 123)
רק עכשיו מקבת מגיע לתובנה ולתודעה מוחלטים.

מקדאף צוחק על מקבת ועל טיפשותו. מקבת, הדמות הטראגית, נלחם עד הסוף, עד לסיום הטראגי בו הוא נהרג (וכך, באמצעות הקטסטרופה מגיעים להתרה. משום שההתרה הגיעה מאוחר מדי, ישנה תחושת החמצה האופיינית לטרגדיה).

ה9 – החזרת הסדר על כנו – שלב האישור (מחדש) של ערך רוח האדם. ההתרה: המלך בחסד האל מלקולם עולה לשלטון. מה ששובש במעשה המביש – תוקן (בדרך הקשה, הטראגית). ישנו גם מבנה מעגלי: מקבת הרג את הבוגד מקדונלד ("פרם אותו מקורקבן עד לסת" [עמ' 30, קצין]) – כעת הורגים את הבוגד מקבת. בנוסף לכך, ידוע לנו כי בנו של בנקו, פליאנס, אמור למלוך, דבר המותיר תחושה כי אמור להיכתב מחזה נוסף על רצח מלך...

"מס שפתיים" (מקבת) – "המברכים אותך בתוך ליבם" (עמ' 126, מקדאף על מלקולם), מלקולם הוא מלך אהוב, בניגוד למקבת.

מלקולם משתמש בפעלים כמו נתחשבן ונשתווה – סדר טבעי. "פליטי רשתו של העריץ" (עמ' 126, מלקולם) – תיקון מעשי מקבת. "... הקצב המת ושל אשתו" (עמ' 126, מלקולם), מקבת ואשתו כבר אינם, אנשים אינם מייחסים אליהם חשיבות.

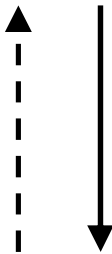
"בחסד רב-החסד" (עמ' 126, מלקולם) – אלוהי, ההפך ממקבת שוויתר על החסד. מלקולם מציג סדר מאורגן, שביל הזהב של האיזון: "ראשון ואחרון", קידום של אנשים; ישנה תחושה שמקבת החמיץ את עצמו – איש מעלה שהיה יכול להצליח.

ניתוח דמותו של מקבת

- גיבור טראגי
- איש המעלה (במעמדו החברתי וגם במעלותיו, ביכולת הניסוח שלו, למשל במונולוגים, ב"יכולתו לסבול"- עד קצה גבול יכולת הסבל האנושי)
- הוא מעל האנושות הרגילה, אך גם מייצג אותה.
- הטרגדיה של מקבת: גורל + אופי. בניגוד לטרגדיה היוונית שבה הגורל נמצא במרכז, שקספיר מעביר את הדגש לאופי האדם, לתהומות הנפש שלו, ליצריו ולדחפיו הבלתי נשלטים.

מהלך הטרגדיה

- מעבר מעיוורון למודעות – וכשמקבת מגלה את האמת, מאוחר מידי... החמצה טראגית.
- כאילו עולים (חץ מדומה, מקווקו), אך בעצם מידרדרים בערכים ובמוסר (חץ מלא). מקבת עלה במעמדו ונהיה מלך, אך הוא חטא ועשה מעשים נוראיים. כך שבמשך המחזה מתהפכת הפרספקטיבה על חייו: מה שנראה בתחילה כעלייה, מתגלה שהיה בעצם שלב של נפילה.

סיכום קצר של המערכות והתמונות

מערכה א'

- א1 – פגישת שלוש המכשפות.
- א2 – סיכום המלחמה נגד הבוגד.
- א3 – נבואת המכשפות הראשונה למקבת ולבנקו.
- א4 – הכתרתו של מלקולם ליורש.
- א5 – ליידה מקבת נכנסת לתמונה.
- א6 – דנקן בא לטירת מקבת.
- א7 – מקבת, בעזרת אשתו, מוכן לרצוח.

מערכה ב'

- ב1 – רצח דנקן.
- ב2 – דיאלוג של חירשים בין הזוג מקבת.
- ב3 – סצינת השוער, גילוי הרצח, בני דנקן בורחים.
- ב4 – הזקן החכם.

מערכה ג'

- ג1 – הזמנת רצח בנקו.
- ג2 – מקבת מספר לאשתו על רצח בנקו.
- ג3 – רצח בנקו, בנו פליאנס בורח.
- ג4 – המשתה ההרוס.
- ג5 – חיזוק מחנה המתנגדים.

מערכה ד'

- ד1 – נבואת המכשפות השנייה למקבת.
- ד2 – רצח ליידה מקדאף וילדיה.
- ד3 – בדיקת אמינות מקדאף; מקדאף מגלה את הנורא.

מערכה ה'

- ה1 – ליידה מקבת בשגעונה.
- ה2 – פירוט על מחנה המתנגדים והתחזקותו.
- ה3 – מקבת מתחיל להילחץ, מתחיל לקבל דיווחים על המתנגדים.
- ה4 – המתנגדים מסווים את עצמם עם ענפים, וצועדים ביער בירנם.
- ה5 – ליידה מקבת מתאבדת; מקבת מתחיל להתפכח.
- ה6 – המתנגדים שולחים חוד-חנית.
- ה7 – מקבת הורג את סיוורד הבן.
- ה8 – דו-הקרב בין מקבת למקדאף; מקבת נהרג.
- ה9 – הכתרת מלקולם למלך, שב הסדר הטבעי על כנו.

מוטיבים במחזה

דם, טוב ורע, העמדת הפנים ואחיזת העיניים, עקרונות (גבריות), שינה, זמן.

מונולוגים מרכזיים של מקבת במחזה

"שתי אמיתות בוטאו" – א³

"לו נגמר הכל" – א⁷

"הפגיון" – ב¹

"מחר ועוד מחר" – ה⁵

המונולוג כאמצעי במחזה

המונולוגים הם אמצעי דרמטי-תיאטרלי, מעין מוסכמה תיאטרלית שלפיה הדמות מחצינה את הדיבור הפנימי שלה בקול רם. בכך נחשף עולמה הפנימי: מזימות (אינטריגות), סודות כמוסים, יצרים אפלים, ולעיתים גם מאבקים פנימיים.

התודעה המסוכסכת של מקבת הופכת לזירת הקונפליקט העיקרית בעיקר בשלב "ייסורי הברירה" (מערכה ראשונה ותחילת השנייה), שלב שבו עדיין, כביכול, יש לו חופש בחירה בין טוב לרע ו"הכול עוד פתוח". אולם עליו להכריע "הכרעה טראגית", בין שתי ברירות קשות: מצד אחד, אם לא ירצח, יוותר על הגשמתו העצמית, על הגשמת שאיפותיו, על "גבריותו" ועל כמיהתו לכוח ולשלטון; מצד אחר, אם ירצח, יוותר על מוסריותו, יכתים את מצפונו, יהפוך את עצמו ל"מקולל" וינתק עצמו מהחוסד האלוהי, וכמובן יפגע בסדר הטבעי המקודש!